

УДК 338.48(575.3)
ББК 65.9(5Т)

**МОДЕЛИРОВАНИЕ САМТҲОИ
АСОСИИ ТАРАҚҚИЁТИ МАКОНИ
САЙЁҲӢ**

Ҷабборов Абдуманон Абдурахимович – PhD докторанти курси 3, ихтисоси “иқтисодиёт” МДТ «ДДХ ба номи академик Б.Ғафуров», e-mail:abdumanon1994@mail.ru

Абдуллозода Дилором Хуришедовна – номзади илмҳои иқтисодӣ, доцент, мудири кафедраи баҳисобгирии муҳосибӣ ва аудит МДТ «ДДХ ба номи академик Б.Ғафуров»

**МОДЕЛИРОВАНИЕ ОСНОВНЫХ
НАПРАВЛЕНИЙ РАЗВИТИЯ
ТУРИСТИЧЕСКИХ ДЕСТИНАЦИЙ**

Ҷабборов Абдуманон Абдурахимович – PhD докторант 3-го курса специальности “экономика” ГОУ «Худжандский государственный университет имени академика Б.Гафурова», e-mail:abdumanon1994@mail.ru

Абдуллозаде Дилором Хуришедовна – кандидат экономических наук, доцент, заведующая кафедрой бухучета и аудита ГОУ «Худжандский государственный университет имени академика Б.Гафурова»

**MODELING THE BASIC DIRECTIONS
OF DEVELOPMENT OF TOURIST
DESTINATIONS**

Jabborov Abdumanon Abdurahimovich – 3rd year PhD Doctoral Student, majoring in «economics», Khujand State University named after academician B. Gafurov, e-mail:abdumanon1994@mail.ru

Abdullozade Dilorom Hurshedovna – PhD, Chair of the Department of Economics and Audit of Khujand State University named after academician B.Gafurov

Калидвожаҳо: макони сайёҳӣ, туризм, намуд, стандарти меҳмоннавозӣ, инфрасохтори туристӣ.

Дар мақола оид ба рушди ҷойгоҳҳои сайёҳӣ ҳамчун қаламраве суҳан меравад, ки ҳудуди муайян доранд ва талаботи доираи васеи сайёҳонро қонеъ меkunанд. Мавзӯи тадқиқот намудҳои гуногуни фаъолияти сайёҳӣ аз нуқтаи назари талабот аз ҷониби аҳоли ва қобилияти қонеъ гардонидани талаботи шаҳрвандон ба саёҳат, истироҳат, донишҷӯи олами атроф ва ғайра мебошад.

Мақсади омӯзиши муайян намудани самтҳои ояндадори рушди бизнеси сайёҳӣ дар доираи воҳидҳои ҳудудии баррасишуда мебошад. Дар натиҷаи таҳлил, дар мақола тавсияҳои илмӣ ва амалӣ оид ба рушди самтҳо таҳия шудаанд, ки имкон медиҳанд, ки ҷаззобияти туристии ҳудудҳо афзоиш ёбад, инчунин имконоти сайёҳии онҳо пурра ва самарабахитар истифода шаванд.

Ключевые слова: туристическая дестинация, туризм, вид, стандарт гостеприимства, туристская инфраструктура

В статье рассмотрены вопросы развития туристических дестинаций как территорий, имеющих определенные границы и удовлетворяющих потребности достаточно широкого круга туристов.

Предметом исследования являются различные виды туристической деятельности с позиций их востребованности населением и способности удовлетворять потребности граждан в путешествиях, рекреации, познании окружающего мира и т.д. Целью исследования является выявление наиболее перспективных направлений развития туристического бизнеса в рамках рассматриваемых территориальных образований. В результате проведенного анализа в статье сформулированы научно-практические рекомендации по развитию дестинаций, позволяющие повысить туристическую привлекательность территорий, а также наиболее полно и эффективно использовать их туристический потенциал.

Key words: *tourist destination, tourism, view, hospitality standard, tourist infrastructure*

The article deals with the development of tourist destinations as territories that have certain boundaries and satisfy the needs of a fairly wide range of tourists. The subject of the research is various types of tourism activities from the standpoint of their demand by the population and the ability to meet the needs of citizens in travel, recreation, knowledge of the world around them, etc. The purpose of the study is to identify the most promising directions for the development of the tourism business within the considered territorial entities.

As a result of the analysis, the article formulates scientific and practical recommendations for the development of destinations, which make it possible to increase the tourist attractiveness of the territories, as well as to use their tourist potential most fully and effectively.

Макони сайёҳӣ дар системаи дахлдор унсури ҳалқунанда мебошад. Ин марказ (қаламрав) мебошад, ки дорoi ҳама гуна шарoит, иншоот ва хидматҳо барoи қонё қардани ҳама гуна ниёзҳои сайёҳон мебошад. Ба иборai дигар, макони сайёҳӣ унсурҳои муҳимтарин ва ҳалқунандаи туризмро дар бар мегирад, ки ба сайёҳон ниёз доранд. Минтақаи макони сайёҳӣ дар системаи он яке аз муҳимтаринҳост, зеро ҳуди самтҳо ва симoи онҳо сайёҳонро ҷалб мекунанд, ташрифро ҳавасманд мекунанд ва бо ин васила тамоми системаи туристиро ғаъол мекунанд.

Калимаи "дестинация" дар тарҷума аз англисӣ маънои "ҷойгоҳ; таъинот"-ро дорад. Истилоҳи "макони туристӣ" -ро дар нимаи солҳои 80-ум Н.Лейпер ҷорӣ кардааст. Ҳоло он қаламрави ҷуғрофӣ бо ҳудуди муайянест, ки метавонад як гурӯҳи хеле васеи сайёҳонро ҷалб ва қонё гардонад. Гуногунии табиӣ, фарҳангӣ ва таърихии Тоҷикистон имкон медиҳад, ки қариб ҳамаи намудҳои туризм, аз ҷумла намудҳои маъмултарин аз ҷиҳати афзалиятҳо рушд ёбанд: туризми фароғатӣ (туризм барoи истироҳат ва фароғат), фарҳангӣ ва маърифатӣ (аз ҷумла динӣ ва ҳаҷ), бизнес, варзиш, солимгардонӣ, экологӣ, деҳот, маърифатӣ, илмӣ ва ғ.

Инноватсияҳо, ки хусусияти бизнеси сайёҳиро таъмин мекунанд, бояд на танҳо ба ҳатсайро тавассути ҷойҳои беназири табиӣ, балки ба хидматҳои нав асос ёбанд: табобатгоҳҳои санаторию обӣ, туризми этникӣ (ин дар байни сайёҳон дар Ҷопон ва Чин маъмул аст) ва ғ.

Намудҳои ояндадори туризм барoи минтақаҳои кишвари мо нав мебошанд:

- экологӣ (бо омӯзиши захираҳо ва муайян қардани вайронқуниҳои экологӣ). Ин намуди туризм, ба ғайр аз тарбияи аҳоли оиди муносибати эҳтиётқорона ба табиат, метавонад манфиатҳои иҷтимоӣ низ диҳад: ҷамъоварии маълумот дар бораи ҳолати муҳити табиӣ ба қори самараноки мақомоти назорати экологӣ мусоидат мекунад. Дар ин робита, ташкили ин намуди туризм ба тариқи имтиёзнok ба мақсад мувофиқ аст, ки ин омили муҳими ҳавасмандгардонии талабот мебошад [8, 9];

- этнографӣ. Дар айни замон, ин намуди хизматрасонии сайёҳӣ дар бисёр кишварҳо маъмул аст. Аммо, ин барoи Тоҷикистон як навигарӣ аст. Туризми бостоншиносӣ низ ба ин навъи шафат аст. Дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ҷойҳои ҳафрийёт мавҷуданд, ки метавонанд ба гурӯҳҳои муайяни сайёҳӣ тавачҷӯх дошта бошанд;

- туризми курортӣ (масалан, бо ташкили табобати санаторию курортӣ дар асоси ҷашмаҳои минералӣ ва лойҳои қӯли Гармҷашма дар минтақаи Бадахшон). Он дар кишварҳои пешрафтаи Аврупо (Фаронса, Швейтсария, Олмон), инчунин дар беҳтарин осоишгоҳҳои Тунис, Туркия ва дигар кишварҳо паҳн шудааст. Ташкили ин намуди сайёҳӣ туризми Тоҷикистонро ба сатҳи ҷаҳонӣ мерасонад;

- агротуризм ё сайёҳии кишоварзӣ (кишоварзӣ ва ҷорводорӣ дар ҷойҳои маҳсус ҷудошуда). Имрӯзҳо, соқинони шаҳр фишори ҷиддии марбут ба аз ҳад зиёди урбанизатсия шудани муҳити зистро аз сар мегузаронанд: издиҳоми аҳоли, ифлосшавӣ бо газ, роҳбандӣ ва ғ. Қор дар замин на танҳо стрессро сабук мекунад ва таъсири солимгардонӣ медиҳад, балки барoи натиҷаи он - ба даст овардани маҳсулоти аз ҷиҳати экологӣ тоза ғоиданок низ мебошад. Ҳамзамон, ин саҳм ба мушқилоти бо ҳӯрокворӣ таъмин қардани аҳоли мебошад. Аммо на ҳама соқинони шаҳр имконият доранд, ки ҳонаи истиқоматӣ ё истиқомати тобисона харанд ва баъдан нигоҳдорӣ кунанд. Туризми кишоварзӣ ин мушқилро ҳал мекунад. Он аллақай дар ҳориҷи кишвар ҳудро хуб исбот кардааст.

Таҳлили муқоисавии самараноқиро барoи истеъмолқунанда аз ду варианти хизматрасонии туристӣ гузаронидан мумкин аст: анъанавӣ ва агротуризм, ки дар шароити шабех (аз рӯи минтақа, мавсим ва ғ.) гузаронида мешавад.

Туризми тичорӣ шакли босуръат рушдёбандаи сайёҳии муосир мебошад. Ба он сафарҳо ба ҳориҷа, ба намоишгоҳҳо, қонфронсҳо ва ғайра дохил мешаванд, зеро барoи баъзеҳо ин омезиши тичорат бо хушқоли мебошад, вақте ки имкон дорад гуфтушунидҳои тичорӣ гузаранд ва дар ҷойҳои нав истироҳат кунанд.

Туризми ҳаҷч ин сафар ба ҷойҳои муқаддас бо ҳадафҳои возеҳи ибодат мебошад. Ҳоҷиён аз соҳаи сайёҳӣ васеъ истифода мебаранд. Барои ташкили чунин саёҳатҳо агентҳои махсуси сайёҳӣ таъсис дода мешаванд. Онҳо ба фарқ аз мазҳабҳои маърифатӣ ё фарҳангӣ-таърихӣ, маъноӣ муайяни маросимро доранд ва на танҳо ҳадафҳои маърифатиро дунбол мекунанд. Сафари ҳоҷиён ҳамчун самти сайёҳӣ як падидаи нисбатан нав дар соҳаи туризм аст, гарчанде ки мардум аз қадим ингуна сафарҳо мекарданд.

Интиҳоби саёҳатҳои ҳаҷ бо гуногунии худ ҷолиб аст. Ҳадафи сафари ҳаҷ метавонад боздид аз маконе бо як рӯйдоди таърихӣ ё шахси машҳури таърихӣ бо муқаддасон бошад. Дар ҷаҳони муосир, дар байни намудҳои асосии туризм, сайёҳии фарҳангӣ, ки дар рушди иқтисодӣ аҳамияти калон дорад (ҳифзи мероси таърихӣ ва фарҳангӣ, кӯмак дар ҳифзи ёдгориҳои бостонӣ, ансамблҳои меъморӣ, музейҳо) нақши асосиро мебозад, театрҳо ва ғ.). Тибқи ҳисобҳои гуногун туризми фарҳангӣ аз 10 то 35% ва дар баъзе ҷойҳо ҳатто 60% -и гардиши туристии ҷаҳонро ташкил медиҳад. Хадамоти аудити инфрасохтори сайёҳӣ ва марбут ба маконҳои туристӣ бояд фаъолияти самарабахш ва муттасилии тичорати туристиро дар тамоми занҷири технологияи пешниҳоди хадамоти туристӣ таъмин намояд. Номувофикии инфрасохтор бо талаботҳои соҳибкорӣ, фарсудаҳои маънавӣ ва ҷисмонӣ он, ҳамоҷиҳо дар ташаккули он ба ҳам ширкатҳои сайёҳӣ ва ҳам дар маҷмӯъ, ба манзил зарари ҷиддии иқтисодӣ мерасонанд [4, с. 115]. Худи ҳамин чиз ба инфрасохтори шафати он дахл дорад, ки номуқамалии он ба бизнеси сайёҳӣ бавосита зарар мерасонад. Дар ин робита, вазифаи асосии аудит муайян кардани муаммоҳо, минтақаҳои мушкилоти инфрасохтори сайёҳӣ ва баҳодихии буча барои рушд ва навсозии он мутобиқи талаботи соҳибкорӣ мебошад [2, с. 36].

Аудити хидматрасонии ҷойҳои туристӣ таҳқиқотро дар тамоми соҳаҳо дар бар мегирад:

1) баҳодихии сифати хизматрасонӣ, мувофиқат ба стандартҳои байналмилалӣ он, аз ҷумла мавҷудияти роҳбарияти самаранок ва кадрҳои баландиқисос, шабақаҳои алоқа, нақлиёт ва савдо, ҳуҷҷатҳои ва хизматрасонии маишӣ ва ғайра. Дар натиҷаи аудит маҷмӯи ҳуҷҷатҳо ташаккул меёбанд, ки барои қабули қарори оқилонаи идоракуни заруранд:

- маълумоти объективӣ дар бораи ҳолати инфрасохтори сайёҳӣ ва марбут ба он;
- рӯйхати минтақаҳои мушкилот;
- рӯйхати хавфҳои, ки самаранокии тичорати туристиро коҳиш медиҳанд ва тавсияҳо оид ба идоракунии хавфҳо;
- маҷмӯи вариантҳои рушд (модернизатсия) -и инфрасохтор ва тавсифи онҳо;
- бучети мутаваззин барои татбиқи лоиҳаи интиҳобшудаи тақвими додани инфрасохтор ва асоснокии сармоягузори он.

Муаллифон дар таҳлили молиявӣ иқтисодии як қатор корхонаҳои соҳаи сайёҳӣ таҷриба доранд, ки ин аз ҳолати ниҳоят ғайриқаноатбахши техникаи фондҳои асосии шумораи зиёди ширкатҳо шаҳодат медиҳад. Дар баробари ин, ҷалби манбаҳои берунаи маблағгузорӣ (қарзҳои бонкӣ) аксар вақт муассисаҳоро дар ҳолати вазнини молиявӣ қарор медиҳад.

Бо истифода аз фишангҳои тамсилавӣ таҳиякардаи муаллифон [6, с. 244], параметрҳои муҳити беруна (фоизи қарзҳо, меъёрҳои андоз ва ғ.) муайян карда шуданд, ки дар он фаъолияти мӯътадили ин корхона имконпазир мегардад ва тавсияҳо оид ба мақсаднокии ҷорӣ намудани имтиёзҳои андоз дар чунин ҳолатҳо дар корхонаҳои таҷдидшуда қабул мегарданд. Муайян кардани параметрҳои инфрасохтори зарурии туристӣ ва марбут ба самтҳо метавонад дар асоси равишҳои мухталиф, вобаста аз ҳадафҳо ва вазифаҳои таҳқиқот, инчунин вобаста ба намудҳои самтҳои, ки ба таблиғи намудҳои гуногуни туризм (фарҳангӣ, маърифатӣ, солимгардонӣ, экологӣ, варзиш) равона карда шудаанд, сурат гирад. Фарқ кардани равишҳои функционалӣ ва ҳудудӣ (ки асосӣ ба ҳисоб мераванд), инчунин иқтисодӣ, фарҳангӣ, таърихӣ, экологӣ, меъморӣ ва ғайра ва ҳар яке аз онҳо истифодаи махсусро дар бар мегирад. Аз нуқтаи назари методологӣ баррасии ҳамҷонибаи ин мушкилот, ки дар якҷоягӣ бо равишҳои гуногун асос ёфтааст, асосноктарин мебошад.

Усули функционалӣ, ки пеш аз ҳама, омӯзиши сатҳи шароити мусоид барои пешниҳоди хадамоти туристиро дар бар мегирад, истифодаи гурӯҳҳои зеринро дар бар мегирад:

- иншооти ҷойгиршавӣ барои сайёҳон - шумораи иншоот, иқтидор ва роҳати онҳо;
- марказҳои ҳуҷҷатҳои умумӣ - шумораи иншоот ва ҷойҳои боғдорӣ, таъминоти миёнаи як меҳмон бо кормандони хадамот;
- нақлиёт - мавҷудияти таъинот барои намудҳои гуногуни нақлиёт, аз ҷумла масофа аз нуқтаи омадани турист, вақти сафар;
- алоқа - таъмини алоқаи мобилӣ, интернет ва ғайра.

Нишондиҳандаҳои функционалӣ инчунин арзёбии бехатарии фаъолияти туристиро дар бар мегиранд. Ин маҷмӯи шартҳои умумиест, ки мавҷуд набудани (ё ҳадди аққал дар ҳолати намудҳои шадиди туризм) ба саломатии истеъмолкунандагони хизматрасонӣ, аз ҷумла бехатарии хатсайрҳои сайёҳӣ ва объектҳои ташриф, мавҷудияти марказҳо ва хадамоти тиббӣ ва ғайра. Арзёбии сатҳи

умумии чинояткорӣ дар минтақа, таъмини бехатарии амволи сайёҳон ва ғайра ба ин гурӯҳи нишондодҳо пайваст аст. Равиши ҳудудӣ омӯзиши туризм ва инфрасохтори марбутаро бо истифода аз нишондиҳандаҳои номбаршуда дар сатҳҳои гуногун дар бар мегирад, аз ҷумла:

- дар маҳалҳо - омӯзиши ташкили ҷойҳои ташриф;
- дар сатҳи ҷозибҳои инфиродӣ;
- дар сатҳи минтақавӣ - арзёбии таъминоти инфрасохтори сайёҳии минтақа, дар маҷмӯъ, қисматҳои таркибии он (ноҳияҳои шаҳрӣ, шаҳрҳо, шаҳракҳои деҳот);
- дар минтақаҳои байниминтақавӣ - омӯзиши сохтори инфрасохтори ҳудудӣ, ки ба ду ё якҷанд минтақа дохил мешаванд ва ғ.

Стратегияи маркетинги таъиноти сайёҳӣ. Ҳадафи стратегияи мазкур таҳияи усулҳои муосир оид ба идоракунии омилҳои нархгузорӣ дар баҳши туризм барои ноил шудан ба бартарҳои маркетинг дар бозор мебошад.

Туризм ҳамчун як шакли фаъолияти иқтисодӣ барои сармоягузорӣ ояндадор ва ҷолиб аст [7, с. 101]. Дар асоси таҳқиқоти омӯрӣ исбот карда шуд, ки динамикаи рушди туризм дар даҳсолаҳои наздик идома хоҳад ёфт ва бо ёрии таҳқиқоти маркетингӣ даромаднокии соҳа дар соҳаҳои сершумор асоснок карда шуд. Бартариҳои чандирӣ стратегияи пешниҳодшуда дар он аст, ки вай имкон медиҳад, то дар муддати кӯтоҳ ба ҳама гуна тағирот дар муҳити дохилӣ ва хориҷӣ воқуниш нишон дода шавад, ки ин дар навбати худ афзалиятҳои маркетинги агентии туристиро таъмин мекунад.

Рушди хатсайрҳои ҳарбӣ-таърихӣ дар минтақа. Зарурати фаъол кардани сайёҳии дохилӣ, инчунин эҷоди ҳавасмандгардонии рушди онҳо боиси таваҷҷӯҳ ба ин соҳаи фаъолияти сайёҳӣ гардид. Туризмҳои ҳарбӣ-таърихӣ самти нави инноватсионии бизнеси сайёҳӣ мебошад, ки бо сабабҳои зерин дорой иқтидори назарраси рушд мебошад:

1) Тоҷикистон таърихи тӯлонии низомӣ дорад, ки ҷузъи муҳими арзишҳои фарҳангии таърихӣ он ва мояи ифтихор аст. Аз ин рӯ, рушди ин намуди сайёҳӣ дар таъмини рақобатпазирии бизнеси сайёҳии кишвар, беназирӣ, тақрорнашаванда ва аз ин рӯ ҷаззобияти калон дорад;

2) ин намуди туризм метавонад дар минтақаҳои гуногуни Тоҷикистон бо таърихи бойи ҳарбӣ паҳн шавад, ки ин имкон медиҳад, ки нобаробарии минтақавӣ ва номутаносибӣ дар рушди туризм аз ҷиҳати хусусиятҳои табиӣ, иқлимӣ ва фароғатӣ бартарарф карда шавад.

3) рушди сайёҳии ҳарбӣ-таърихӣ ба болоравии неқӯаҳволии иқтисодии минтақа, фаъолшавии тичорати хурд дар он ва афзоиши шугли аҳоли мусоидат мекунад. Дар саросари ҷаҳон ҳар 12-умин ҷои қор аз ҷониби бизнеси сайёҳӣ таъсис дода мешавад;

4) туризмҳои таърихӣ ҳарбӣ воситаи муассири тарбияи ватандӯсти ҷавонон ва интиқоли мероси фарҳангӣ ба наслҳои нав мебошад.

Рушди ин намуди сайёҳӣ метавонад дар ду самти асосӣ бо самтҳои гуногуни ҳадаф амалӣ карда шавад:

1) туризмҳои пасиви ҳарбӣ-таърихӣ, ки асосан ба сайёҳони калонсол равона карда шудааст (қисми зиёди онҳо, одатан, шаҳрвандони хориҷӣ мебошанд). Он фарогирии васеъ ва намоиши рӯйдодҳои таърихиро дар музейҳои бостоншиносӣ, қалъаҳои ҳарбӣ, панорамаҳо ва ғ. дар бар мегирад. Дар рушди сайёҳии ҳарбӣ-таърихӣ нақши назарраси маршрутҳои сайёҳӣ, ки аз рӯи давомнокӣ ҳамчун якҷӯза, кӯтоҳмуддат (якҷанд рӯз, ҳафта), дарозмуддат (бештар аз як ҳафта) дида мешавад. Аз рӯи мундариҷаи худ, онҳо метавонанд ҳамчун якранг (масалан, ё сайёҳии ғайрифайол ба ҷойҳои шӯҳрати ҳарбӣ, ё танҳо иштирок дар таҷдиди таърихӣ) ё гуногуншакл (ташрифи ҳамзамон ба музей ва ҳузур ба сифати тамошобин ё иштирокчи маҳфилҳо) густариш ёбанд.

2) туризмҳои фаъоли таърихӣ-ҳарбӣ, ки асосан ба насли ҷавон нигаронида шудааст. Он иштироки бевоситаи сайёҳро дар барқароркунии як рӯйдоди таърихӣ дар назар дорад ва дарвоқеъ, намоиши костюмҳои театрӣ мебошад. Дар таҳияи хатсайрҳо лоиҳаи қонун нақши муҳимро бозида метавонад, ки тибқи он мусофирони транзитии хориҷӣ, ки ба фурудгоҳҳои бузурги байналмилалӣ меоянд, метавонанд бидуни раводид 72 соат дар кишвари мо бимонанд.

Стандартҳои меҳмоннавозии сайёҳӣ. Дар айни замон, дар соҳаи меҳмоннавозӣ стандартҳои байналмилалӣ мавҷуданд, аз ҷумла барои ҷойгоҳҳои истиқоматӣ барои сайёҳон, баҳодихии сифати хизматрасониҳо, сертификатсияи онҳо ва ғайра. Стандартҳои мо барои арзёбии соҳаи меҳмондорӣ бо стандартҳои байналмилалӣ як қатор ихтилофҳо доранд. Дар робита ба пайвастании кишвар ба ТУС, муаммои мубрами гузариши тадриҷии арзёбии тичорати сайёҳии Тоҷикистон бо назардошти талаботи стандартҳои байналмилалӣ ба миён меояд. Илова бар системаҳои таснифот ва гурӯҳбандӣ, ки аз ҷониби мақомоти идоракунии сайёҳӣ қабул шудаанд, инчунин систематизатсияҳои мавҷуданд, ки қоршиносони мустақил - ширкатҳои маркетингӣ дар муҳити касбӣ, чун қоида, ба чунин мафҳумҳои сифатӣ, ба монанди обрӯ, мақом, симо, фазои ахлоқӣ, маҷмӯи стандартии фароғат ва ғ. асос ёфтаанд. Ин таснифот дар саросари кишварҳо ба куллий фарқ мекунанд, ки ин таҳлили муқоисавии байналмилалӣ тичорати сайёҳӣ дар маҷмӯъ, баҳусус баҳши меҳмоннавозиро мушқил

мекунад. Кӯшишҳо барои ҳамгирии умумӣ ва ба низом даровардани стандартҳо, масалан, ташкили категорияи ягонаи байналмилалии меҳмонхонаҳо вучуд доранд. Лоихаи мазкур аз ҷониби чунин ташкилотҳои пешбар, ба монанди Палатаи Байналмилалии Савдо, Иттиҳоди байналмилалии ташкилотҳои расмӣ туристӣ амалӣ карда шудааст. Бо вучуди ин, кӯшишҳо бо сабаби ихтилофҳои баргарафнашаванда дар самти баҳодиҳии сифати кори таҷҳизот, фарқияти шароити иқлимӣ ва ғ. номуваффақ буданд.

То ба ҳол, таҳияи таснифи ягонаи меҳмонхонаҳо бо муваффақият анҷом нафтааст. Сертификатсияи хадамоти туристӣ яке аз механизмҳои муҳими идоракунии сифати хизматрасонӣ мебошад, ки имкон медиҳад арзёбӣ карда шавад ва сатҳи хизматрасонӣ ва бехатарии онҳоро барои истеъмолкунанда тасдиқ мекунад.

Дар шароити иқтисоди бозорӣ дар дохили соҳаи меҳмоннавозӣ, истеъмолкунанда дар татбики талаботи стандартҳо оид ба сифати хизматрасонии туристӣ, вобаста ба он, ки нархи маҳсулоти туристии фурӯхташаванда вобаста аст, шахси калидӣ мебошад [1, 283]. Бо вучуди ин, андешаи ҳуди сайёҳ ҳамчун истеъмолкунандаи хизматҳо дар таснифоти мавҷуда ниҳоят нокифоя муаррифӣ шудааст, ки ин маънои онро дорад, ки дар системаи идоракунии соҳаи меҳмоннавозӣ алоқа вучуд надорад.

Бояд қайд кард, ки дар айни замон, ба тӯфайли рушди густурдаи технологияҳои иттилоотӣ-коммуникатсионӣ, алаҳусус Интернет, имкон дорад, ки андешаҳои истеъмолкунандагон ба назар гирифта шуда, арзёбии интегралӣ минтақа мавриди баррасӣ ташкил карда шавад. Аз нуқтаи назари методологияи таҳияи системаи синтетикӣ ва ягонаи стандартҳои баҳодиҳии меҳмоннавозӣ, ин вазифа то ёфтани роҳҳои созиш бо истифодаи меъёрҳои миқдорӣ ва сифатии баҳодиҳии сифати хизматрасонии туристӣ таъя мекунад.

Ҳамгирӣ кардани осорхонаҳо ба макони туристӣ. Таҳлили вазъи кунунии соҳа ба мо имкон медиҳад хулоса барорем, ки Тоҷикистон аз он ба қадри кофӣ самаранок истифода намебарад.

Потенсиали рушди туризм дар Тоҷикистон бениҳоят бузург аст. Он бо омилҳои зерин шарҳ дода мешавад:

- аз хусусиятҳои табиӣ Тоҷикистон, ки бо гуногунии зиёд тавсиф мешаванд (қаторқуҳҳои Бадахшони Помир, обанбори Қайроққум, обҳои минералии Гармчашма, Искандаркӯл, тозагии экологӣ Шаҳристонӣ Варзоб, мамнуъгоҳҳо дар қисми ҷанубии Тоҷикистон ва ғ.);
- аз хусусиятҳои меъморӣ шаҳрҳо (Истаравшан, Исфара, Хучанд ва ғ.) ва объектҳои меъморӣ;
- аз мероси фарҳангии таърихӣ.

Дар сурати истифодаи самараноки потенциали сайёҳӣ ва фароғатии худ, Тоҷикистон метавонист миқдори зиёди саёҳонро ҳамасола қабул кунад ва ба ба қатори кишварҳои бехтарин дохил шавем, ки сайёҳон бештар ташриф меоранд. Осорхонаҳо дар ташаккули сайёҳии фарҳангии минтақа нақши хеле муҳим доранд. Проблемаи ҳамгирии онҳо ба соҳаи сайёҳӣ хеле мубрам аст. Инчунин барои муттаҳидсозӣ ва ҳамкориҳои кишварҳои ИДМ дар рушди сайёҳии фарҳангии маърифатии осорхонаҳо зарур аст.

Таҳияи барномаҳои экскурсионӣ ва сохтани роҳнамоҳои сайёҳӣ роҳи дигари рушди минтақаи таҳқиқшаванда мебошад. Бояд ҳамкориҳои сайёҳӣ ва системаҳои иттилоотии осорхонаҳо ҳамчун омилҳои ҳамгирии осорхонаҳо ва саноати сайёҳӣ ба назар гирифта шавад. Самти дигари ҳамгирӣ ин бунёди маҷмааҳои музейӣ туристӣ ҳамчун маҳсулоти туристии инноватсионӣ ва ҷолиб барои сармоягузорӣ мебошад. Бояд ба визуализатсияи маҷмӯии музейҳо ҳамчун асоси пешбарии онҳо ба бозори сайёҳӣ диққати махсус дода шавад.

Дурнамои истифодаи потенциали осорхонаҳои минтақа дар баҳши туризм хеле бузург аст. Яке аз вазифаҳои агентҳо ва осорхонаҳои сайёҳӣ, асосан осорхонаҳои таърихӣ-кишваршиносӣ, таҳияи барномаи ҳамҷонибаест, ки бо бозид аз ҷойҳои табиӣ минтақаҳои гуногуни Тоҷикистон алоқаманд аст. Ҳамчун василаи иқтисодӣ ва математикӣ таҳияи тавсияҳои илмӣ ва амалӣ оид ба идоракунии самтҳои сайёҳӣ, истифодаи усулҳои таҳқиқоти маркетингӣ, муқоиса, таҳлил ва синтез, моделсозии иқтисодӣ ва математикӣ, пешгӯӣ, баҳодиҳии қоршиносон ҳамчун усулҳои графикӣ ва ҷадвалӣ, ҷамоҳангсозии манфиатҳои иқтисодии ҳамаи иштирокчиёни раванд, фантасозии равандҳои сармоягузорӣ ва инноватсионӣ ва ҷустуҷӯи қарорҳои оптималии Pareto, инчунин ба мақсад мувофиқ аст. Ғайр аз ин, чунин таҳияҳои муаллифӣ ҳамчун усули пешгӯии талабот ба хизматрасонии сайёҳӣ муҳиманд; модели оптимизатсияи ҷолибияти сармоягузорӣ ба бизнеси сайёҳӣ; моделҳои афзалияти истеъмолкунандагон ба хизматрасонии корхонаҳо дар ин соҳа ва андозбандӣ дар тичорати туристӣ; модели динамикии корхонаи сайёҳӣ; модели тичорат, ки ба корхонаи сайёҳӣ татбиқ карда мешавад ва ғ.

ПАЙНАВИШТ

1. Гуляев В.Г. Туризм: экономика и социальное развитие. М.: Финансы и статистика, 2003. 304 с.
2. Елисеев М.Е. Моделирование деятельности туристско-экскурсионного предприятия // сб. науч. трудов «Проблемы регионального и муниципального управления: управление, экономика, информатика». Таганрог: ТРТУ, 2001.
3. Кабушкин Н.И. Менеджмент туризма. Минск: Новое знание, 2005. 408 с.
4. Киселева И.А., Трамова А.М. Влияние инновации на конкурентоспособность предприятий туристского бизнеса // Экономика, статистика и информатика. Вестник УМО. М.: МЭСИ, 2011. № 5. С. 115–119.
5. Киселева И.А., Трамова А.М. Риски при реализации инновационного проекта в туристической отрасли // Аудит и финансовый анализ. 2012. № 2. С. 182–185.
6. Киселева И.А., Цзгээ Б. Оптимизационная модель развития туризма // Аудит и финансовый анализ. 2005. № 2. С. 244–245.
7. Моисеева Н.К. Стратегическое управление туристской фирмой: учебник. М.: Финансы и статистика, 2001. 208 с.
8. Хрусталева Е.Ю., Боташева А.С. Роль экологического туризма в развитии экономики региона (на примере Карачаево-Черкесской Республики) // Региональная экономика: теория и практика. 2011. № 28. С. 31–37.
9. Хрусталева Е.Ю., Боташева А.С.-Х. Методология построения государственных федеральных и региональных программ социально-экономического развития // Экономический анализ: теория и практика. 2013. № 35. С. 2–15.

REFERENCES

1. Gulyaev V.G. Turizm: ekonomika i sotsial'noe razvitie [Tourism: the economy and social development]. Moscow, Finansy i statistika Publ., 2003, 304 p.
2. Eliseev M.E. Modelirovanie deyatel'nosti turist- sko-ekskursionnogo predpriyatiya, sb. nauch. trudov: "Problemy regional'nogo i munitsipal'nogo uprav- leniya: upravlenie, ekonomika, informatika" [Modeling of the tourist-travel enterprise activities in collected papers: "Problems of regional and municipal manage- ment: management, economy, informatics"]. Taganrog, TRTU Publ., 2001.
3. Kabushkin N.I. Menedzhment turizma [Tourism management]. Minsk, Novoe znanie Publ., 2005, 408 p.
4. Kiseleva I.A., Tramova A.M. Vliyanie innovatsii na konkurentosposobnost' predpriyatii turistskogo biznesa [The impact of innovation on the competitiveness of tourist business enterprises]. Ekonomika, statistika i informatika. Vestnik UMO — Economy, statistics and computer science. Bulletin of UMO, Moscow, 2011, no. 5, pp. 115–119.
5. Kiseleva I.A., Tramova A.M. Riski pri realizatsii innovatsionnogo proekta v turisticheckoi otrasli [Risks in the realization of an innovation project in the tourism industry]. Audit i finansovyi analiz — Audit and financial analysis, 2012, no. 2, pp. 182–185.
6. Kiseleva I.A., Tsetsgee B. Optimizatsionnaya model' razvitiya turizma [An optimization model of tourism development]. Audit i finansovyi analiz — Audit and financial analysis, 2005, no. 2, pp. 244–245.
7. Moiseeva N.K. Strategicheskoe upravlenie turistskoi firmoi: uchebник [Strategic management of a tourist company: a textbook]. Moscow, Finansy i statistika Publ., 2001, 208 p.
8. Khrustalev E.Yu., Botasheva A.S. Rol' ekolog- icheskiego turizma v razvitii ekonomiki regiona (na primere Karachaevo-Cherkesskoi Respubliki) [The role of eco-tourism in the economic development of the region (the case of the Karachay-Cherkessia Republic)]. Regional'naya ekonomika: teoriya i praktika — Re- gional economics: theory and practice, 2011, no. 28, pp. 31–37.
9. Khrustalev E.Yu., Botasheva A.S.-Kh. Metod- ologiya postroeniya gosudarstvennykh federal'nykh i regional'nykh programm sotsial'no-ekonomicheskogo razvitiya [Methodology of establishing of the govern- ment, federal and regional socio-economic develop- ment programs]. Ekonomicheskii analiz: teoriya i praktika — Economic analysis: theory and practice, 2013, no. 35, pp. 2–15.